

ЗАРУБІЖНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ДОСВІД

Кононенко Наталія,

кандидат політичних наук, науковий співробітник
Інституту політичних та етнонаціональних досліджень
ім. І. Кураса НАН України

УДК 321.7

**ВИБОРЧА СИСТЕМА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ
МАНІПУЛЯЦІЇ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ СУБ'ЄКТІВ
(КІНЕЦЬ ХХ СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)**

Стаття присвячена аналізу впливу еволюції виборчого законодавства на суб'єктний потенціал російської влади. Інструментом регулювання кількості і якості політичних суб'єктів і наприкінці ХХ ст., і на початку ХХІ ст. була виборча система.

Ключові слова: російська виборча система, політична суб'єктність, політичний провайдер, Борис Єльцин, Володимир Путін, Дмитро Медведєв, бюрократія, політичний клас.

Статья посвящена анализу влияния эволюции избирательного законодательства на субъектный потенциал русской власти. Инструментом регулирования количества и качества политических субъектов и в конце XX века, и в начале XXI века была избирательная система.

Ключевые слова: русская избирательная система, политическая субъектность, политический провайдер, Борис Ельцин, Владимир Путин, Дмитрий Медведев, бюрократия, политический класс.

This article analyzes the impact of the evolution of electoral laws on the subjective potential of the Russian government. Instrument for regulating the quantity and quality of political actors and in the late XX century, and at the beginning of the XXI century. was the electoral system.

Keywords: russian electoral system, political subjectivity, political, provider, Boris Yeltsin, Vladimir Putin, Dmitry Medvedev, the bureaucracy, the political class.

Доба Єльцина: на шляху до нової політичної суб'єктності чи «змагальна олігархія»

Найважливіша відмінність єльцинської політичної системи від політичної моделі доби Путіна-Медведєва – це можливість першої системи підтримувати конкурентноздатність суб'єктів. І вибори (чи не в першу чергу) той елемент системи, який в 90-их рр. ХХ ст. працював на підтримку існування політичної конкуренції.

Виборча система - продукт конституційної реформи 1993-1995 рр. Щодо центрального законодавчого органу влади, то Державна Дума обиралася (до 2007 р.) по змішаній системі: 50% формували партії (з прохідним бар'єром на рівні 5%), 50% - обирались на мажоритарних округах, де діяв принцип відносної більшості. До Ради Федерацій, починаючи з грудня 1995 р., автоматично зараховувались губернатори (які обирались населенням суб'єкту Федерації з 1995 по 2005 рр.) та голови законодавчих зборів суб'єктів Федерації.

Планувалось, що така система виборів центрального представницького органу сприятиме структуруванню Державної Думи (через зменшення кількості партій, що мають свої фракції у парламенті) і створенню парламентської більшості. Раду Федерації (після надання губернаторам у 1996 р. права обиратись на керованих ними територіях на прямих виборах) планувалось функціонально зробити більш лояльною до виконавчої влади, що мало б сприяти, на думку архітекторів змін, реалізації прогнозованої політики.

Результатом єльцинського етапу в новітній політичній історії Росії є те, що, по-перше, не дивлячись на багаторічну моноцентричну політичну традицію здійснення влади, у цей час в Росії почали формуватись і функціонувати на конкурентних, плюралістичних умовах велика кількість суб'єктів політичного процесу, серед яких політичні інститути (президент,

Державна Дума, уряд), партії та партійні блоки, новий політичний клас (олігархи, бюрократи, регіональні еліти). Політичний режим доби Єльцина класифікується російськими дослідниками як «змагальна демократія» або як «режим обмеженої конкуренції» політичних суб'єктів. Обмеженість конкуренції полягала, наприклад, в тому, що зміна урядів жодного разу не стала наслідком виборів, а була результатом закулісного торгу між олігархічними кланами, що стояли за кожною з партій. Конкурентними, на думку російських дослідників, можна вважати вибори і президента (1991, 1996 рр.), і вибори Державної Думи (1993, 1995 рр.).

Кульмінацією практики плюралістичного існування нових політичних суб'єктів стала серйозна конкуренція протягом 1999 року двох фракцій правлячого класу, сформованих в середині виконавчої влади, що прагнули її очолити та сформувати нову урядову коаліцію.

Деяко іншою була історія із регіонами (суб'єктами Федерації) і, відповідно, із Радою Федерації. Після підтримки Єльцина на президентських виборах 1996 р., Кремль був змушений ввести 1). обрання губернаторів на прямих регіональних виборах, 2). автоматичне входження губернаторів та глав регіональних законодавчих зборів до Ради Федерацій, 3). спрощення режиму функціонування Ради Федерацій (наприклад – Рада Федерацій не працювала постійно). Ці кроки спровокували зростання політичної автономії регіональних еліт

По-друге. Нові політичні суб'єкти не запропонували чіткої, публічно артикульованої, узгодженої й зрозумілої суспільству мети як власної діяльності, так і трансформаційного руху країни. Максимум, на який були здатні російські політичні суб'єкти, як показує аналіз публічного дискурсу 90-их рр. ХХ ст., - публічно підтримувати необхідність дотримання демократичних норм при формуванні політичного режиму та ринкових принципів – при реформуванні економіки.

Поряд із відсутністю публічної та інтеграційної мети науковий та медійний дискурс того часу містить чисельні посилання на обговорення не публічної стратегії діяльності нових суб'єктів. Якщо стисло, то тіньова стратегія полягала у створенні інституційних умов для формування недержавного сектору економіки та приватного капіталу. Технологія реалізації цієї мети передбачала забезпечення безкоштовного доступу до державного майна і сировини. Лише нагадаємо, що перший період формування класу нових російських капіталістів тривав з 1986 по 1994 рр. У цей час відбулась «номенклатурна приватизація» (1986-1992 рр.) фінансових установ і експортоорієнтованих галузей «класом уповноважених», сформованим адаптованою до нових реалій радянською номенклатурою з представників центральних керівних органів ВЛКСМ для здійснення підприємницької діяльності. Другий період еволюції російської бізнес-еліти (1994-2000 рр.) пов'язаний із переходом великої стратегічної власності до бізнесу через механізм заставних аукціонів, початком формування як загальноросійських, так і регіональних фінансово-промислових груп та режиму олігархату.

Саме безпрецедентний обсяг російських сировинних запасів, яких вистачало для задоволення економічних та політичних апетитів переважної більшості нових російських суб'єктів, не стимулював останніх виробляти інноваційні (модерні) сценарії економічного розвитку країни, про які не соромно «казати вголос» - розробляти законодавчі та регуляторні акти, обговорювати в парламенті, в науковому середовищі та ЗМІ. У свою чергу, процес же формування економічного капіталу, який відбувався методами корумпованого, пільгового, не конкурентного привласнення державної власності під протекторатом держави, формував запит на інституціональну не публічність, збереження політичного status quo, який передбачав обмеження конкуренції (демократії) на всіх рівнях - і в економіці, і в політиці. Фактично, російське політичне життя мало справу із таким парадоксом – суб'єктів було багато, а от провайдерів, справжніх модераторів руху до кращої якості життя суспільства серед них практично не було.

По-третє: серед політичних суб'єктів нової Росії були відсутні великі соціальні групи, інтереси яких ураховувались би в політичному процесі. Про що йде мова? Здійснювати

вплив та домагались реалізації власних планів мали можливість всі як апріорі включені в систему інститутів суб'єкти (уряд, президент, парламент, політичні партії), так і суб'єкти (олігархи, бюрократи), які прагнули до інституціалізації свого впливу. Соціальні групи – інтелігенція, середній клас та решта – не встигли набути - через різні чинники - суб'єктного статусу.

Путін – Медведєв: від реформ - до «тандему»

Наскільки ж змінилася ситуація в перші десять років XXI ст.?

По-перше. Росія Путіна-Медведєва повернулася до традиційних моноцентричних (з 2008 р. – дуалістичних) владних конструкцій. Саме реформа виборчого законодавства стала тим інструментом, за допомогою якого з переліку суб'єктів було виведено регіональні еліти і політичні партії, а згодом – і Державну Думу в цілому. Першими кроками обмеження політичного впливу регіональних суб'єктів стали:

- запровадження в 2000 р. 7 великих федеральних округів, на чолі яких перебували мегагубернатори, виведені за межі легітимізації свого статусу на виборах;
- надання президенту можливості розпускати регіональні парламенти в разі ухвалення останніми законів, що суперечать нормам федерального законодавства;
- виведення за межі легітимізації власного статусу на виборах керівників регіональних одиниць - призначення губернаторів президентом;

В якості механізму, який би повністю «розкрив» регіональні режими для Центру, було обрано федеральні партії. Новий закон про вибори, ухвалений у 2001 році і доповнений протягом наступних років, був спрямований на скорочення партійних пропозицій та встановлення повної підконтрольності виборчого процесу не місцевій, а федеральній владі [8, с.26; 13, с.36-39]. Мова йде про те, що:

- прохідний бар'єр для обрання в Державну Думу було збільшено для партій до 7%;
- було заборонено участь у виборах (федеральних та регіональних) блоків;
- було запроваджено регіональні квоти щодо підтримки партій;
- було запроваджено кількісні обмеження для партій, які прагнули брати участь у виборах (федеральних та регіональних);
- було знищено пункт «проти всіх»
- створювались «запасні» партії влади (наприклад, у 2006 р. партія «Справедливая Россия»)

З 2008 року Державна Дума обирається виключно за пропорційною системою.

В результаті виборчих новацій, спрямованих на створення більш прогнозованої діяльності владного механізму, найбільш впливова фракція політичного класу – бюрократична - отримала повну підконтрольність виборчого процесу, залежність результатів виборів від власних розпоряджень, пропрезидентську конституційну більшість в Державній Думі, повну контрольованість законодавчого процесу і бездіяльну «клубну» другу парламентську палату – Раду Федерації.

Фактично, зведення чисельних політичних суб'єктів до одного (період 2000-2008 рр.) в особі президента (в т.ч. і за рахунок виборчого законодавства), інтелектуальною, адміністративною та інституційною базою якого був мілітарний сегмент залежної від нього бюрократії, означали завершення періоду політичної конкуренції.

Перехід після обрання президентом РФ Д.Медведєва до дуалістичної схеми існування політичних суб'єктів не повернуло російському політичному режиму плюралістичну культуру. Існування двох центрів влади (В.Путін та Д.Медведєв) зробило політичне життя трішки яскравішим, але не наповнило його новими політичними змістами. Оскільки конкуренція по лінії Путін-Медведєв – це не конкурента боротьба комплексних підходів щодо майбутнього розвитку Росії, а це лише надання російській бюрократії права вибору сюзерена.

По-друге. Нова влада ініціювала інтелектуальну діяльність, спрямовану на розробку та запровадження в суспільний обіг зрозумілого, сучасного, враховуючого зовнішні чинники, провайдерського концепту політичної діяльності. Першою зведеною і формалізованою

версією ідеологічного концепту нової російської влади стала теорія «суверенної демократії». Один з розробників цієї теорії В.Сурков запропонував під «суверенною демократією» розуміти такий політичний варіант життя суспільства, в умовах якого влада, її органи і дії обираються, формуються і спрямовуються виключно російською нацією заради досягнення матеріального добробуту, свободи та справедливості всіма громадянами і соціальними групами. Пізніше тема «суверенної демократії» трансформувалась у «план Путіна», який передбачає розвиток національної (російської) моделі демократії, півторاپартійну систему, справедливе суспільство, економіку інновацій, ставку на великі корпорації, консолідацію «російського світу» та інституційну спадкоємність. [19]

З обранням президентом Російської Федерації Д.Медведева модернізаційний ідеологічний концепт Путіна було доповнено новими тезами. А саме:

- свобода краще, ніж несвобода [14]

- подальший розвиток громадянських та економічних свобод, створення нових громадянських можливостей.[15]

По-третє. Новий суб'єкт (нові суб'єкти – після 2008 р.) мав вузьку, обмежену соціальну базу, що позбавляло їх можливості ефективного виконання провайдерських функцій. Сценарій, реалізований російськими президентами В. Путіним (2000-2008 рр.) і Д. Медведевим (2008 - до т.ч.), концептуально перебував у традиційному тренді поведінки російської влади, у разі здійснення останньою масштабних модернізаційних перетворень (епоха І.Грозного, Петра Першого, Й.Сталіна) і маневреність якої обмежується часом, соціальними і зовнішньополітичними чинниками. Як правило, суб'єкт російської модернізації - харизматичний лідер - обирав стратегію зростання тиску держави на економічну та соціальну сфери суспільства. Політичним базисом (найбільш задіяною фракцією політичного класу у розробці і реалізації політичних рішень) російських авторитарних режимів ставала лояльна до автократа бюрократія (та її мілітарна страта), залежність якої від лідера, що привів її до влади, є абсолютною.

Найбільш впливова - бюрократична - фракція політичного класу (вплив якої фактично не залежав від результатів виборів, представники якого приходили до влади разом із патроном) часів президентства Путіна складалась з 4 груп: «родинна» група, ліберали, технократи й силовики.

«Родинна» група об'єднувала тих представників політичного класу, які прийшли у владу за часів президента Б.Єльцина і була надзвичайно наближеними до родини першого російського президента.

Група «путінських лібералів» представлена економістами, що прийшли до влади разом із Путіним, серед яких найбільш впливовими і відомими фігурами були Герман Греф (до 2007 р. міністр економічного розвитку та торгівлі) та Олексій Кудрін (міністр фінансів).

Група «технократів» очолювалась керівником правління РАО «Газпром» О.Міллером (колишній підлеглий Путіна по зовнішнім зв'язкам в мерії Санкт-Петербургу) і тоді - першим віце-прем'єром - Д.Медведевим (колишній радник мера Санкт-Петербургу Анатолія Собчака) і на той момент міністром регіонального розвитку РФ Д.Козаком .

Найвпливовішою групою бюрократичної фракції політичного класу часів президентства Путіна були «силовики». За даними соціолога О.Криштановської, вже на період 2002 року кожен четвертий представник політичного класу був військовим, що дозволило дослідниці запропонувати вважати режим Путіна «ліберальною мілітократією». [10, с.159-180] Проведене під керівництвом М.Афанас'єва дослідження суб'єктного потенціалу російського політичного класу фіксує, що «силовики» демонструють мінімальне прагнення (порівнянно з іншими елітними групами) до впровадження модернізаційного курсу.[2]

Ідеологія «силовиків» передбачала, що вплив бізнесу на владу потребує корекцій шляхом підпорядкування бізнесу владі і створення в привабливих сировинних та інших експортоорієнтованих галузях монополій із державною участю в якості ключового власника. Цікаву думку з приводу діяльності представників «силової» частини російського політичного

класу, декларативно спрямовану на розширення державного сектору економіки, висловив аналітик А.Макаркін, переконаний у тому, що державні корпорації за часів Путіна нарощують ознаки, що характерні до олігархічного бізнесу. [14, с.19-29]

Напочатку XXI ст. пріоритети економічної модернізації в Росії були втілені у низку реформ (податкова, пенсійна, земельна та інші). Політична ж модернізація зазнавала фіаско, що проявлялося в обмеженні громадянських свобод та політичної (електоральної) конкуренції. «Програму авторитарної модернізації до завершення другого терміна президента В.Путіна, - стримано резюмує російський політолог В.Гельман, - було виконано частково: ознаки авторитаризму були очевидні, про просування шляхом модернізації мова вже не йшла». [6, с.21]

Економічні результати президентства В.Путіна – спірні та неоднозначні. Впливовий американський *The Wall Street Journal*, аналізуючи економічні результати президентства Путіна, зазначає, що економіка не лише повернула собі втрачені в середині 90-их рр. позиції, а й створила життєздатний сектор послуг, який був практично відсутній у Радянському Союзі.[8; с.26] Втім, російський аналітик О. Полухін, зазначає, що економічне зростання обумовлене не політикою урядів Путіна, а зростанням цін на нафту, різкою девальвацією рубля у 1998 році та ліберальними реформами 90-их рр. XX ст.[20]. Найбільш системну критику економічних результатів сучасної Росії, а, відповідно, модернізаційної сутності сучасної російської влади надають представники опозиції В.Мілов та Б.Немцов. На думку російських опозиціонерів, головними недоліками економічного розвитку Росії доби Путіна є:

- скромні темпи економічного зростання. Ціни на нафту були в 2,4 рази більше, ніж за часів Єльцина. Цей факт мав би обумовити зростання економіки на 10-15% в середньому щорічно, як це було у Казахстані та Азербайджані. Втім, Росія показували зростання на 6-7% на рік - один з найнижчих результатів в СНД.

- відсутність структурних реформ, проведення замість них чергового перерозподілу власності та нестворення сприятливого інвестиційного клімату – причини більш ніж повільного економічного зростання Росії на початку XX ст.

- жорстокі дії щодо приватного капіталу загальмували інвестиції у виробництво, економіка зростала за рахунок зростання видатків.. Темпи зростання інвестицій у не фінансові активи були дуже малими – у 2000-2007 рр. вони склали в середньому 12,7% щорічно. Тоді як в Китаї середньорічні темпи зростання інвестицій в основний капітал перевищували 26%.

- накопичення боргу державними корпораціями (Газпромом, Роснафтою, державними банками).

- зростання видатків на утримання державного апарату та спецслужб.

- створення держкорпорацій, монополізація економіки. [17]

Президентство Д.Медведева принципово не змінює механізм функціонування владних суб'єктів. Тренд залишається тим самим – суб'єкти є, а провайдерський зміст – вихолощено. 2009 рік – перший рік самостійного президентства Д.Медведева, який за оцінками російських політологів, було витрачено не на ефективне керівництво країною, а на пристосування політичної системи як до тандему Путін-Медведев, так і до економічної кризи. Результат «переналаштування» системи, на думку російського політолога М.Петрова, чисельні збої з ухваленням рішень, що свідчить про «вкрай неефективну систему управління, яка б ще, не виключено, змогла би впоратись або із «тандемом», або із кризою, але впоратись водночас і з тим, і з іншим – для неї виявилось забагато». [27] Криза дійсно сприяла певній децентралізації політичного життя Росії (що знайшло своє втілення у певній лібералізації виборчих практик навесні 2009 р.), але поки що не повернула у повноцінне політичне життя таких суб'єктів як Державна Дума, партії та регіональні еліти. «Кінець політики», - назвав в одному з українських політичних шоу нещодавню ситуацію навколо відставки мера Москви український журналіст В.Портніков. «В країні відсутня політика, якщо президент і прем'єр-міністр, без жителів Москви, вирішують, хто буде наступним мером російської столиці», - наголосив політичний оглядач. [30]. Отже, не дивлячись на

зростання протестних настроїв у російському суспільстві, казати про те, що ера «путінського соціального контракту» (влада забезпечує зростання рівня життя, а суспільство не втручається в політичне життя) минула, було б перебільшенням.

Література:

1. Vanhanen's index of democracy//www.prio.no/sptrans/1460568725/file42501introductionpdf/
2. Афанасьев М. Российские элиты развития – запрос на новый курс. – М. – 2009. – 185 с.; В. Гельман Тупик авторитарной модернизации// Pro et Contra. - М. – сентябрь-октябрь 2009. – с.51-61 .
3. Волков В. Госкорпорации: институциональный эксперимент // Pro et Contra. – М. – 2008. – сентябрь-декабрь. – С.75-88
4. Там само. – С.75-88
5. За. О.Гаман-Голутвина Российский парламентаризм в исторической ретроспективе и сравнительной перспективе // Полис. – М. – 2006. - №2. – С.36
6. В. Гельман Тупик авторитарной модернизации// Pro et Contra. - М. – сентябрь октябрь 2009. – с.51-52 .
7. Цит. за: Зазначена праця. – С. 51.
8. Томас Грэм. Царь — модернизатор // The Wall Street Journal, 22 января 2008. – <http://inosmi.ru/stories/01/05/29/2996/239054.html>
9. Голосов Г. Электоральный авторитаризм в России // Pro et Contra. - М. 01-02.2008—С.26;
10. Запад боится русских денег//Российская газета.—26.03.2009.- <http://www.rg.ru/2008/03/26/zapad.html>
11. История Государственной Думы Российской Федерации // <http://www.duma.gov.ru/>
12. О.Крытштановская «Режим Путина: либеральная милитократия» // Pro et Contra. – М. - 2002. - № 4. – С.159-180
13. Любарев А.Е. Российские выборы: от перестройки до суверенной демократии. – М.: Аспект Пресс. – 2006. – С.36-39
14. Макаркин А. Российские элиты и кремлевские атомы // Pro et Contra. - М. – 2007. – июль-сентябрь. – С.19-29
15. Д.Медведев «Россия 2008—2020. Управление ростом». Выступление на V Красноярском экономическом форуме - 15.02.2008. - <http://ru.wikisource.org/wiki>
16. Д.Медведев Выступление на церемонии вступления в должность Президента России- 7.05.2008.http://archive.kremlin.ru/appears/2008/05/07/1235_type63374type812234062.shtml
17. В.Милов,Б.НемцовПутин.Итоги//Грани07.02.2008.[http://grani.ru/Politics/Russia/m. - 133236.html](http://grani.ru/Politics/Russia/m.-133236.html)
18. Новый режим и политические реформы. - <http://humanities.edu.ru/db/msg/28130>
19. Д.Орлов План Путина // РИА Новости.21.05.2007.[http://www.rian.ru/authors/ - 20070521/65794202.html](http://www.rian.ru/authors/-20070521/65794202.html)
20. Алексей Полухин. К нефти легко примазаться. // Новая газета. – М. – 2008. - № 01. - <http://www.novayagazeta.ru/data/2008/01/10.html>
21. Рогов К. Демократия 2010: прошлое и будущее плюрализма в России// Pro et Contra. – Москва. – Фонд Карнеги. – 2009. – С. 6-13
22. Салин П. Третий срок президента Путина: кадры решают все//Политический класс. – 2008. - №48 (декабрь). – С. 24-32
23. В Сурков Национализация будущего // Эксперт. – Москва. - №43 – 20.11.2006 - http://www.expert.ru/printissues/expert/2006/43/nacionalizaciya_buduschego/
24. Див.: Там само.
25. В.Сурков: Наша политическая система справится с кризисом // rbc.ru – М. - 2009.- 3 марта. - <http://top.rbc.ru/politics/03/03/2009/284110.shtml>
26. Петров Н. Россия: портрет на фоне кризиса// Московский центр Карнеги. – Брифинг. – Т.12, в.1. – 02.2009. - http://carnegieendowment.org/files/PetrovBriefing_february_2010_Rus1.pdf

27. Петров Н. Зазначена праця -
http://carnegieendowment.org/files/PetrovBriefing_february_2010_Rus1.pdf
28. Петров Н. Россия: портрет на фоне кризиса// Московский центр Карнеги. – Брифинг. – Т.12, в.1. – 02.2009. -
http://carnegieendowment.org/files/PetrovBriefing_february_2010_Rus1.pdf
29. Петров Н. Зазначена праця -
http://carnegieendowment.org/files/PetrovBriefing_february_2010_Rus1.pdf
30. Шустер Live // ТРК Україна. – 01.10.2010 -
http://shuster.kanalukraina.tv/ua/video/6703_komu_meshala_politreforma/

Панчак-Бялоблоцка Надія Василівна,
*аспірантка кафедри політології філософського факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

УДК 328.18

ПОЛІТИЧНА СТРУКТУРИЗАЦІЯ ПАРЛАМЕНТІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ НА РІВНІ ПОСТІЙНИХ КОМІТЕТІВ

Визначено поняття "парламентський комітет". Запропоновано класифікацію парламентських комітетів. Досліджено структуру та розміри постійних комітетів у парламентах країн Центральної Європи. Розглянуто позиціонування підкомітетів у структурі парламентів оцінюваних країн. Описано маркери, які позначають процес інституціоналізації постійних комітетів. Логічно відображено взаємозв'язок між структурою комітетів та політичною структурізацією парламентів.

Ключові слова: парламентський комітет, політична структурізація парламентів, цілі комітетів, постійні комітети, кількість і розмір комітетів, підкомітети, інституціоналізація комітетів.

The article is dedicated to analyzing the concept of parliamentary committee. The author made the classification of parliamentary committees, described the structure and size of standing committees in Central-European parliaments, researched positioning of subcommittees in the structures of rated countries' parliaments, defined markers which denote the process of standing committees institutionalization. The article logically shows the relationship between the structure of committees and political structuring of parliaments.

Keywords: parliamentary committee, political structuring of parliaments, goals of committees, standing committees, the number and size of committees, subcommittees, committees' institutionalization.

Определено понятие «парламентский комитет». Предложено классификацию парламентских комитетов. Исследовано структуру и размеры постоянных комитетов в парламентах стран Центральной Европы. Рассмотрено позиционирование подкомитетов в структуре парламентов рассматриваемых стран. Дана характеристика маркеров, которые обозначают процесс институционализации постоянных комитетов. Логически отражено взаимосвязь между структурой комитетов и политической структуризацией парламентов.

Ключевые слова: парламентский комитет, политическая структуризация парламентов, цели комитетов, постоянные комитеты, количество и размер комитетов, подкомитеты, институционализация комитетов

Парламентські комітети традиційно є одним із найбільш розглянутих аспектів структурізації національних парламентів: це стосується як вітчизняної політичної науки, так і зарубіжної. Попри це, ми вважаємо, що занадто мало уваги приділено розгляду